Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2024/6020

2024 10 23

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Energetikos skaitmenizacija. Kaip užtikrinti galimybių ir rizikos pusiausvyrą Europos vartotojams

(nuomonė savo iniciatyva)

(C/2024/6020)

Pranešėjas: **Kęstutis KUPŠYS**

Patarėja	Marine CORNELIS (pranešėjo)
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 2 15
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2024 6 21
Priimta plenarinėje sesijoje	2024 7 11
Plenarinė sesija Nr.	589
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	187 / 2 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Skaitmeninės priemonės suteikia didžiulių galimybių, visų pirma sudaryti palankesnes sąlygas gamybai, paklausos lankstumui ir energetikos sektoriaus priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimui. Tačiau kyla pavojus, kad jas taikant taps dar sudėtingiau valdyti jau ir taip labai sudėtingas energijos rinkas, o smulkiems energijos vartotojams, tokiems kaip namų ūkiai, labai mažos ir mažosios įmonės – suprasti, kaip jos veikia. Energija turėtų ir toliau būti įperkama, reguliuojama ir lengvai naudojama. Vartotojai vis tiek turėtų turėti galimybę pasirinkti kainas, sutartis ir klientams teikiamas paslaugas iki skaitmeninimo naudotais būdais.

1.2. Naudotojų duomenų kibernetinis saugumas turi būti prioritetas. Skaitmenizacija didina poreikį kurti dinamiškas vartotojų apsaugos taisykles, pritaikytas prie naujų sektoriaus aplinkybių ir jo dalyvių, kurie nebūtinai yra „įprastiniai“ energetikos sektoriaus dalyviai arba nebūtinai palaiko tiesioginį ryšį su vartotojais.

1.3. Energetikos sistemų skaitmenizacija neturi būti vykdoma trapiausių mūsų visuomenės grupių, ypač tų, kurie jau patiria energijos nepriteklių arba skaitmeninę atskirtį, sąskaita. Priešingai, labai svarbu pasirūpinti įvairių suinteresuotųjų subjektų atskaitomybės saugikliais ir suvienodinti sąlygas. Vietos subjektai ir valdžios institucijos atlieka svarbų vaidmenį mažinant skaitmeninę atskirtį.

1.4. Nors dirbtinis intelektas (DI) ir paskirstytojo registro technologijų priemonės gali padėti reguliavimo institucijoms, alternatyvaus ginčų sprendimo (AGS) įstaigoms ir vartotojų organizacijoms nustatyti vartotojų teisių įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo modelius ir trūkumus, šios priemonės nėra visiškai patikimos. Vartotojai visada turėtų turėti teisę į žmogaus vykdomą priežiūrą, kai tikrinama ir stebima energetikos ir skaitmeninių subjektų praktika.

1.5. Kad vartotojams iš tiesų būtų naudingas paklausos valdymas, jiems reikia įdiegtos komunikacinės įrangos ir infrastruktūros, pavyzdžiui, pažangiųjų skaitiklių ir prijungtų buitinių prietaisų, kurie turi būti įperkami, kad juos būtų galima pirkti ir naudoti, tvarūs ir sukurti pirmiausia galvojant apie naudotojų interesus. EESRK rekomenduoja laikytis subalansuoto požiūrio, daugiausia dėmesio skiriant įtraukiam ir prieinamam projektavimui, o pažangesnių ir akivaizdžiai brangesnių skaitmeninių priemonių teikimą papildyti priemonėmis, skirtomis namų ūkių energijos vartojimo efektyvumui didinti.

1.6. Darbuotojams reikėtų teikti mokymą, taip pat ir Nulinio ŠESD balanso pramonės akademijose, kurios turėtų pradėti veikti kiek galima greičiau ir apie jas turėtų būti informuojami visi suinteresuotieji subjektai, akcentuojant efektyvaus energijos vartojimo įgūdžius.

1.7. EESRK, kaip ES organizuotos pilietinės visuomenės atstovas, turėtų būti pakviestas į darbo grupes ir apskritojo stalo diskusijas dėl pirmiau minėtų pažangiųjų energetikos sistemų valdymo. EESRK ypač ragina Komisiją dėti daugiau pastangų steigiant ES pažangiosios energetikos ekspertų grupę.

2. **Bendroji informacija**

2.1. 2022 m. paskelbtame komunikate ([1]) Europos Komisija apžvelgė dabartinę padėtį energetikos sektoriuje ir pasiūlė būdų, kaip užtikrinti, kad vykdant energetikos sistemos skaitmenizaciją pirmiausia būtų galvojama apie namų ūkių vartotojus. 2023 m. Komitetas pateikė atitinkamą nuomonę dėl komunikato ([2]).

2.2. Komunikate pateikiama tam tikros informacijos apie tai, kokią kryptį reikėtų pasirinkti, kad sujungus energetiką ir skaitmenizaciją būtų apsaugotos vartotojų teisės. Šiuo atveju tam tikras vaidmuo tenka bendram ES vartotojų apsaugos reglamentui, tačiau dėl energetikos sektoriaus skaitmenizacijos kyla papildomų problemų: dėl skaitmeninio matmens didėja sudėtingumas, „analoginiams“ laikams sukurti prietaisai skaitmeniniame amžiuje jau nebeatitinka savo paskirties ([3]). ES teisinė sistema gina vartotojų teises, tačiau, kaip teigiama komunikate, „įgyvendinimas vyksta lėtai“.

2.3. Kalbant apie vartotojų apsaugą, Europos Komisija ėmėsi tam tikrų veiksmų teisinga linkme, pavyzdžiui, 2023 m. priėmė įgyvendinimo aktą, kuriuo siekiama pagerinti prieigą prie matavimo ir suvartojimo duomenų ([4]). Dar neaišku, kiek sėkmingos bus tokios ES lygmens iniciatyvos ir kokia nepajudinama bus „tradicinio“ energetikos sektoriaus inercija. Atsiranda naujų verslo galimybių, tačiau norint neatsilikti nuo pokyčių, labai svarbu ugdyti įgūdžius: siekiant įdiegti skaitmeninius prietaisus, Europai pirmiausia reikia kvalifikuotos darbo jėgos. Taip pat labai svarbu teikti išsamią informaciją ir šviesti vartotojus namų ūkių ir mažųjų įmonių lygmenimis, kaip kuo geriau pasinaudoti visomis skaitmeninimo teikiamomis galimybėmis. Svarbu pripažinti, kad energetikos sektorius yra labai sudėtingas sektorius, kurį gali būti sunku suprasti net ir tiems vartotojams, kurie turi tam tikro lygmens ekspertinių žinių.

2.4. Buvo paskelbta daug tyrimų ir politikos dokumentų su įžvalgomis apie tai, kaip pasitelkus skaitmenizaciją apsaugoti ir įgalėti vartotojus. Tokiuose tyrimuose buvo siūlomos tokios sąvokos ir raktažodžiai kaip duomenų apsauga ir vartotojų įgalėjimas, pažangieji tinklai ir skaitikliai, dalijimasis ir tarpusavio prekyba energija, reguliavimas apkrova, pažangieji miestai ir pažangieji pastatai bei pažangusis krovimas ir kt. Visuotinai priimta manyti, kad galimybių yra daugiau nei rizikos.

2.5. EESRK nori prisidėti prie šiuo metu vykstančios diskusijos, daug dėmesio skirdamas tam, kaip visuomenės veiksmai skaitmeninėje ir energetikos sistemose galėtų užtikrinti įtraukesnę ateitį, kad kiekvienas jaustųsi saugus ir kur namų ūkiai galėtų pasinaudoti naujų technologijų teikiama nauda. Vartojimo (paklausos) skaitmeninimas tampa vis svarbesnis dėl žaliosios pertvarkos, nes jis padeda vartotojams geriau suprasti jų poveikį energetikos pertvarkos procese ir aktyviai jame dalyvauti: jie gali pasinaudoti energijos rinkų dinamika, didinti energijos vartojimo efektyvumą, naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir taikyti energetinio nepriklausomumo praktiką.

3. **Pranašumus paversti galimybėmis**

3.1. Sparčiai kintančioje Europos energetikos sektoriaus aplinkoje yra aišku, kad skaitmenizacijos atveju yra dvi medalio pusės. Viena vertus, šis procesas siūlo beprecedentį veiksmingumą, vartotojų įgalėjimą ir ateitį su tvaria energetika. Modernūs pažangieji tinklai, energijos vartojimo duomenys tikruoju laiku (dėl jų namų ūkių lygmeniu labiau paplito reguliavimas apkrova) ir DI grindžiamos energetikos valdymo sistemos gali dramatiškai pakeisti vartotojų sąveiką su šiuolaikiškomis energetikos sistemomis, numatyti, kokie bus jų energijos poreikiai ir racionalizuoti energijos vartojimą. Šiuo metu jų diegimas daugelyje valstybių narių stringa, o tai trukdo tinkamai reaguoti į energijos nepriteklių ir sklandžiai į tinklą sklandžiai integruoti gaminančius vartotojus ir energetikos bendrijas.

([1]) COM(2022) 552 *final*.

([2]) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Energetikos sistemos skaitmenizavimo ES veiksmų planas““ (OL C 184, 2023 5 25, p. 93).

([3]) Skaitmeninis teisingumas. ES vartotojų teisės tinkamumo patikra.

([4]) Komisija priima naują įgyvendinimo aktą, kuriuo siekiama pagerinti prieigą prie matavimo ir suvartojimo duomenų.

3.2. Šios inovacijos turi potencialo demokratizuoti prieigą prie energijos, sumažinti kaštus ir svariai prisidėti prie Europos žaliojo kurso tikslų. ES piliečiai ir įmonės turi visas galimybes išbandyti ir perimti naujas, jau turimas technologijas; pasauliniame kontekste mūsų žemynas yra palyginti pažengęs skaitmeninio junglumo, prieigos prie tinklų ir bendro namų ūkių sąmoningumo požiūriu.

3.3. Be to, naudinga tai, kad skaitmenizacija ne tik pagerins atsinaujinančiųjų energijos išteklių skverbtį ir padidins tinklo atsparumą, bet ir duos ekonominės naudos vartotojams, padidins socialinę sanglaudą ir sumažins energijos nepriteklių. Apskritai skaitmenizacija didina įvairių suinteresuotųjų subjektų integraciją ir sąveiką, o tai suteikia vartotojams daugiau galimybių naudotis vietos ir atsinaujinančiųjų energetikos ištekliais ir iš jų gauti daugiau naudos.

3.4. Pažangieji tinklai ir skaitmeninimas atlieka lemiamą vaidmenį mažinant energetikos priklausomybę nuo iškastinio kuro. Jie sudaro sąlygas efektyviau valdyti energijos išteklius, palengvina atsinaujinančiųjų išteklių energijos integravimą ir optimizuoja vartojimą, visų pirma pasitelkiant tikralaikę duomenų analizę ir automatizavimą. Pažangieji tinklai, automatiškai reaguodami į sistemos pakeitimus, gali padidinti tinklo stabilumą ir patikimumą. Tai labai gera priemonė infrastruktūrai stiprinti, kad būtų galima įveikti įvairius iššūkius, susijusius su galimybe naudotis energija, energijos nepritekliumi ir klimato kaita ([5]). Ilgainiui skaitmeninės priemonės gali padėti sumažinti veiklos ir energijos sąnaudas, padidindamos sistemos veiksmingumą ir sumažindamos dėl apkrovos piko metu patiriamą spaudimą.

3.5. Skaitmenizacija, ypač vykdoma pasitelkus DI automatizavimą, daiktų internetą (įskaitant ir bendradarbiaujamąjį daiktų internetą) ir duomenų analizę, suteikia galimybę stebėti energijos gamybą ir vartojimą tikruoju laiku, o tai būtina norint subalansuoti pasiūlą ir paklausą, nenaudojant didelį anglies pėdsaką paliekančių energijos šaltinių. Skaitmeninės priemonės gali padidinti energijos sistemų atsparumą fiziniam ar kibernetiniam sutrikdymui, nes jos suteikia galimybę sparčiai reaguoti. Nors skaitmeninė transformacija energetikos sektoriuje skatina inovatyvius verslo modelius ir paslaugas, pavyzdžiui, telkėjus, nereikėtų pamiršti, kad energija yra esminė paslauga, o prieiga prie jos turi išlikti viešąja teise.

3.6. Skaitmeninės priemonės gali suteikti vartotojams išsamių energijos vartojimo duomenų, suteikdamos jiems galimybę priimti informacija pagrįstus sprendimus apie jų vartojimo modelius. Skaitmenizacija taip pat atlieka tam tikrą vaidmenį vartotojų ir komunalinių paslaugų teikėjų (skirstymo sistemos operatorių, tiekėjų ir telkėjų) santykiuose, pavyzdžiui, pasirašant sutartis arba teikiant vartojimo paslaugas.

3.7. Skaitmeninės priemonės taip pat gali padėti priimti sprendimus rengiant labiau į vartotoją orientuotą politiką, visų pirma energijos nepritekliaus veiksmų planus. Kad būtų galima nustatyti pažeidžiamus vartotojus ir taip tikslingai teikti paramą energijai, ypač tiems, kurie patiria paslėptą energijos nepriteklių, turi būti parengti STO ir (arba) tiekėjų ir valdžios institucijų komunikacijos ir keitimosi duomenimis apie energijos suvartojimą protokolai.

3.8. Paklausos lankstumas taikant skaitmenines priemones ir pažangias technologijas iki 2030 m. galėtų sumažinti ES namų ūkių elektros suvartojimą daugiau kaip 71 milijardu EUR per metus ([6]). Įtraukių paklausos lankstumo priemonių sukūrimas duotų įvairios tiesioginės naudos pažeidžiamoms gyventojų grupėms. Tokios priemonės turėtų būti paprastai ir lengvai taikomos, jos turėtų užtikrinti patogumą ir gerovę ir turėtų būti sujungtos su kainų apsaugos ir socialinės paramos priemonėmis. Sėkmingo paklausos lankstumo įgyvendinimo pagrindas yra gebėjimas suteikti galių vartotojams, mažinti energijos sąnaudas ir prisidėti prie bendro energetikos sistemos efektyvumo ir tvarumo.

3.9. Kai kurie sudėtingi skaitmeniniai prietaisai, užuot skatinę vartotojų dalyvavimą, gali vartotojus atgrasyti, nes juose gali būti per daug galimybių, kurios nėra būtinos. Spartus tokių priemonių gausėjimas ir didelės tokių priemonių pirkimo ir naudojimo išlaidos gali sukelti nepasitikėjimą. EESRK rekomenduoja laikytis subalansuoto požiūrio, daugiausia dėmesio skiriant įtraukiam ir prieinamam projektavimui, o pažangesnių ir akivaizdžiai brangesnių skaitmeninių priemonių teikimą papildyti priemonėmis, skirtomis namų ūkių energijos vartojimo efektyvumui didinti. Komitetas taip pat siūlo įdiegti audito patikrinimų procedūrą siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi minėto principo.

3.10. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl paskirstytojo registro technologijų ir blokų grandinių (P8_TA(2018)0373) pabrėžiamas jų potencialas įgalinti piliečius skatinant duomenų kontrolę, mažinant sandorių sąnaudas ir didinant skaidrumą ([7]). Trapių centralizuotų duomenų bazių pakeitimas paskirstytojo registro technologija (PRT) suteiktų vartotojams daugiau pasitikėjimo, kad duomenys nebus keičiami. Tai pasakytina apie bet kokius mūsų svarbiais laikomus duomenis, kurie atspindi vartotojų elgseną ir sutartinius arba nesutartinius įsipareigojimus, pavyzdžiui, duomenis apie energijos gamybą, vartojimą, susijusias paslaugas ir kt.

([5]) https://www2.deloitte.com/xe/en/pages/energy-and-resources/articles/distribution-grid-investment-to-power-energy-transition.html.
([6]) https://smarten.eu/wp-content/uploads/2022/09/SmartEN-DSF-benefits-2030-Report_DIGITAL.pdf.
([7]) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0373_LT.pdf.

3.11. Paskirstytojo registro technologija ypač daug žadančiai atrodo dalijimosi energija ir energetikos bendrijų kontekste, jos naudingumas tarpusavio prekybai yra akivaizdus. Akademinė bendruomenė, technologijų teikėjai ir vartotojų grupės, naudodamiesi keitimosi žiniomis platformomis ir ekspertų grupėmis, turėtų skatinti geriausią praktiką, susijusią su valdymo skaidrumu ir efektyviu paskirstytojo registro technologijų naudojimu.

4. **Sisteminių trūkumų šalinimas ir grėsmių valdymas**

4.1. Kita vertus skaitmenizacija yra susijusi ir su akivaizdžia rizika. Reikia sumažinti tokias problemas kaip duomenų nuosavybė, suverenumas, valdymas ir privatumas, saugumas, apsauga ir galimi kibernetiniai išpuoliai prieš energetikos infrastruktūrą, spragos, vykdymo užtikrinimo trūkumas ir skaitmeninė atskirtis, dėl kurios pažeidžiami gyventojai gali būti palikti nuošalyje.

4.2. Skaitmenizacija yra sudėtingas ir brangiai kainuojantis procesas. Skaitmeninių technologijų diegimui dažnai reikia didelių išankstinių investicijų į infrastruktūrą ir mokymą. Skaitmeninės sistemos padidina energijos valdymo sudėtingumą, gali atsirasti naujų gedimo taškų.

4.3. Pagal DI aktą energetikos infrastruktūra siejama su didele rizika, kaip aiškiai nurodyta šio akto III priede. Jeigu bus pernelyg smarkiai kliaunamasi skaitmeninėmis technologijomis, energetikos sistemos gali tapti pažeidžiamos skaitmeninės infrastruktūros sutrikimams. Pati skaitmeninė infrastruktūra vartoja energiją, todėl tai galėtų neutralizuoti tam tikrą efektyvumo padidėjimą.

4.4. Dėl kvantinės kompiuterijos energetikos sistemos vientisumui iškyla dar didesnė rizika ([8]). Mes ir toliau tikime, kad tinklo operatoriai ir dideli energijos gamintojai supranta, ką tai jiems reiškia, ir kad jie turi aukščiausio lygmens įgūdžių, kuriuos naudodami jie atrems „kvantinį iššūkį“. Tačiau piktavaliai gali panaudoti šias naujas galingas technologijas taip, kad pažeidžiamais gali tapti vartotojai individualaus vartojimo vienetų lygmeniu.

4.5. Skaitmeninės priemonės ir toliau yra daugeliui neprieinamos, nors jos yra vienas iš esminių pastarosios ES energetikos politikos ypatumų. Todėl kyla svarbus klausimas, ar prasminga skaitmenizacija, jeigu jau dabar nėra pakankamai įperkamos energijos? Energijos nepriteklių patiriantys namų ūkiai dėl žinių ir (arba) įgūdžių trūkumo, ribotų investavimo pajėgumų ir menko verslo suinteresuotumo tokiems namų ūkiams teikti konkrečius sprendimus paprastai turi mažiau galimybių naudotis šiuolaikinėmis energetikos technologijomis, įskaitant pažangius skaitmeninius sprendimus. Energetikos politika turėtų būti užtikrinta, kad tokios technologijos taptų prieinamos ir priimtinos energijos nepriteklių patiriantiems namų ūkiams, nes jų naudojimas sudaro sąlygas sumažinti energijos sąskaitas.

4.6. Siekiant sumažinti šią atskirtį, reikia pramonės inicijuojamų veiksmų: tiekėjai turėtų būti suinteresuoti, kad vartotojai sklandžiai prisitaikytų prie besikeičiančių vidinių procesų ir naujų paslaugų; tačiau tai bus įmanoma tik tada, jeigu vartotojai supras skaitmenizuotos sąveikos naudingumą. Geriausias būdas veikti – užtikrinti paprastumą ir lengvumą: pernelyg didelis paslaugų sudėtingumas bus žalingas, nes vartotojai nenorės rizikuoti ir priimti bet kokias naujas technologijas.

4.7. Todėl EESRK pabrėžia, kad dar projekto etape reikia užtikrinti teisingumą ir įtraukumą. Atsižvelgdamas į skaitmeninę atskirtį EESRK ragina imtis veiksmų tam, kad skaitmeniniai energijos sprendimai ir platformos taptų prieinamos ir įtraukios visiems vartotojams, įskaitant pažeidžiamų gyventojų grupes. Todėl reikia sukurti vartotojams patogias naudoti skaitmenines priemones, kuriose atsižvelgiama į skirtingus poreikius ir kuriomis skatinamos vienodos galimybės naudotis skaitmeninėmis energetikos paslaugomis. 2022 m. tik vienas iš dešimties ES gyventojų naudojo prie interneto prijungtus termostatus, komunalinių paslaugų skaitiklius, šviestuvus ar papildinius ar kitus prie interneto prijungtus energijos valdymo sprendimus savo namuose ([9]). Atotrūkis tarp ES šalių buvo didžiulis: nuo dviejų trečdalių Nyderlanduose, iki beveik visiško bet kokio prie interneto prijungtų namų energijos valdymo sprendimų nebuvimo Rumunijoje ir Bulgarijoje.

4.8. Nors energijos rinkų veikimui paklausos lankstumas yra naudingas, tai yra rizikingas produktas, nes paslaugas taikant namų ūkių lygmeniu reiškia, kad vartotojai sutinka mokėti su rinka susietą kintamąjį tarifą, todėl kainų svyravimai gali būti perkeliami namų ūkiui. Kadangi tokiomis aplinkybėmis vartotojas turi mažai derybinės galios arba jos visai neturi, jis tampa pažeidžiamas dėl kainų šuolių ir kitų nepalankių rinkos sąlygų. EESRK pažymi, kad būtina taikyti atsargos mechanizmus tiems atvejams, jeigu „kartą per visą gyvenimą“ įvykstantis sukrėtimas pražūtingai paveiktų vartotojų sąskaitas.

([8]) https://www.smart-energy.com/industry-sectors/cybersecurity/preparing-the-power-grid-for-future-quantum-cyberattacks/.
([9]) Eurostatas, https://doi.org/10.2908/ISOC_IIOT_USE.

4.9. EESRK laikosi nuomonės, kad tiesioginės dotacijos ir subsidijos atlieka svarbų vaidmenį remiant skaitmeninių technologijų ir skaitmeninės infrastruktūros diegimą, bent jau ankstyvuoju diegimo etapu. Šalys, kurios yra žemiausioje skaitmeninimo diegimo sąrašo vietoje, turėtų gauti tikslinę paramą, kad sparčiau diegtų su internetu susietus energijos valdymo sprendimus ir būtiną infrastruktūrą, tuo tarpu rinkos subjektai tose šalyse turėtų būti labiau kontroliuojami siekiant užtikrinti, kad jie laikytųsi ES ir nacionalinių skaitmeninimo įsipareigojimų.

4.10. Gerai žinoma, kad diegiant naujas technologijas ir skaitmeninius sprendimus galima sutaupyti daug energijos ir suteikti efektyvaus energijos vartojimo galimybių; tačiau iš pradžių sutaupius vėliau šokteli suvartojimas ([10]). EESRK laikosi nuomonės, kad tokį poveikį galima minimizuoti priemonėmis, kuriomis siekiama didinti vartotojų „orientavimąsi“ energetikos klausimais, taip pat pažangųjį žaidybinimą ir kartu akcentuojant energetinį savarankiškumą.

4.11. Energetikos sektorius turėtų rodyti pavyzdį ir įgyvendinti griežtas duomenų privatumo taisykles, kad būtų apsaugota vartotojų informacija ir puoselėjamas visuomenės pasitikėjimas. Reikėtų užtikrinti, kad technologijos būtų prieinamos įvairioms grupėms ir pirmenybė turėtų būti teikiama labiausiai marginalizuotiems asmenims. Apribotą bandomąją reglamentavimo aplinką būtų galima sukurti arba perkurti taip, kad būtų nukreipiami šią aplinką naudojančių subjektų veiksmai, padarant „pažeidžiamumo testą“ privalomu, tam, kad būtų padidinta sušvelnintos reguliavimo tvarkos nauda. Pavyzdžiui, sukūrus „pažangųjį“ namų prietaisą arba įtaisą pirmiausia reikėtų pasirūpinti tuo, kad per „susidūrimo testavimą“ jis atlaikytų piktavališką kibernetinį išpuolį. Tačiau kartu tokie prietaisai turi turėti vartotojui intuityvias sąsajas ir nustatymus, kuriais būtų užtikrinta, kad blogiausiu atveju net ir mažiausiai žinių turintys vartotojai vis tiek galėtų imtis reikiamų veiksmų ir išvengti blogiausių padarinių.

4.12. Tam, kad būtų atsižvelgta į potencialias etikos problemas, kurios susijusios su DI naudojimu ir didžiausiais duomenimis energetikos sektoriuje, EESRK ragina sukurti griežtas kiekvienam sektoriui pritaikytas sistemas. Kaip planuojama DI akte, jomis turėtų būti akcentuojamas DI ir didžiųjų duomenų etiškas valdymas, užtikrinant, kad technologijos būtų naudojamos gerbiant pagrindines žmogiškąsias vertybes ir vartotojų teises.

4.13. PRT dar toli iki platesnio savo potencialo išnaudojimo kasdieniame praktiniame taikyme. Pripažindamas PRT svarbą apsaugant energetikos duomenis ir sandorius ir tokiu būdu puoselėjant skaidrumą ir pasitikėjimą EESRK atsargiai remia platesnį jos naudojimą skaitmeninėse energetikos sandorių programose. Reikia griežtos reguliavimo priežiūros ir apsaugos priemonių.

4.14. Skaitmeninė ir energetinė atskirtis dažnai seka įsigalėjusį keletą kartų apimantį skurdą ir nelygias galimybes. Taikant finansines priemones šiai problemai mažinti reikėtų laikytis teisingos pertvarkos principų. Teisingos skaitmeninės pertvarkos pagrindas – būtinybė teisingai teikti paramą tiems sektoriams ir darbuotojams, kurie dėl skaitmenizacijos patiria sutrikdymų. Tokia parama, teikiama kvalifikacijos keitimo programų ir finansinės paramos forma, pirmiausia turėtų būti skirta pažeidžiamiausiems ir dėl jos neturėtų atsirasti naujas disbalansas. Nulinio ŠESD balanso pramonės akademijos ([11]) per trejus metus nuo įsteigimo turėtų parengti po 100 000 besimokančiųjų; energetikos sektoriaus skaitmenizacija ir jos neabejotina nauda energijos vartojimo veiksmingumui yra viena iš tų sričių, kurioms dėmesį skirti turėtų šios dar nepradėjusios veikti akademijos.

4.15. Šio „energetikos skaitmeninimo atotrūkio“ poveikis gali būti dar didesnis, nei būtų galima įprastai tikėtis. Energetikos skaitmeninimo nuošalyje likę vartotojai gali nesugebėti pasinaudoti naujomis galimybėmis ir veiksmingai dalyvauti energetikos pertvarkos procese. Dėl didėjančio atotrūkio tarp „pažangiųjų ir (arba) gaminančių vartotojų“ ir „tradicinių vartotojų“ pažeidžiamiems vartotojams gali tekti santykinai didesnė energetikos sistemos išlaidų dalis. Šiuo atveju energetikos pertvarka būtų neteisinga ir regresyvi. Siekiant užtikrinti tinkamą vartotojų įtrauktį, reikia įvairių priemonių, pavyzdžiui, įtraukaus projektavimo ir įperkamumo priemonių, nes skaitmeninimas pats savaime nėra tikslas.

4.16. Nors DI priemonės gali padėti reguliavimo institucijoms, AGS įstaigoms ir vartotojų organizacijoms nustatyti vartotojų teisių įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo modelius ir trūkumus, šios priemonės nėra visiškai patikimos. Vartotojai visada turėtų turėti teisę į žmogaus vykdomą priežiūrą, kai tikrinama ir stebima energetikos ir skaitmeninių subjektų praktika.

4.17. EESRK taip pat ragina ES imtis lyderės vaidmens ir sukurti tarptautinius skaitmeninės energetikos vartojimo standartus. Kad grėsmės taptų galimybėmis pasauliniu lygmeniu, reikia atidžiai įvertinti kitų regionų geriausią praktiką ir ją pritaikyti vietos lygmeniu, kartu ją dar labiau propaguojant tarptautiniu lygmeniu. ES vadovaujamomis pastangomis siekti aukščiausių vartotojų apsaugos standartų daugiausia dėmesio reikėtų skirti pasaulinio bendradarbiavimo skatinimui siekiant vieningo požiūrio į skaitmenines vartotojų teises ir įpareigojimus.

([10]) https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629620302334.

([11]) Poveikio klimatui neutralizavimo pramonės aktas: perėjimo prie neutralaus poveikio klimatui spartinimas.

4.18. Šiuo tikslu labai svarbu bendradarbiauti su svarbiais pasauliniais partneriais, pavyzdžiui, Tarptautine energetikos agentūra (TEA), Tarptautine elektrotechnikos komisija (IEC) ir Pasauline pažangiosios energetikos federacija (GSEF). Šios organizacijos gali pateikti vertingų įžvalgų ir paramos, užtikrindamos, kad standartai būtų išsamūs ir įtraukūs ir veiksmingai atitiktų skaitmeninės energijos vartotojų poreikius visame pasaulyje. Tokiu bendradarbiavimu ES gali vadovauti pastangoms suderinti teisės aktus, stiprinti vartotojų apsaugą ir pasauliniu mastu skatinti tvarios energetikos praktiką.

Briuselis, 2024 m. liepos 11 d

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Oliver RÖPKE